

PHÂN TÍCH HÌNH TƯỢNG NGƯỜI LÁI ĐÒ SÔNG ĐÀ

Nhắc đến Nguyễn Tuân là nhắc đến một con người tài hoa, độc đáo trong trường văn trận bút cũng như những nét tính cách trái ngược nhau. Ông được biết đến như một bậc thầy về ngôn từ bởi sự am hiểu, uyên bác của mình. Nguyễn Tuân thường hướng ngòi bút tới cái đẹp về phương diện thẩm mỹ, thường miêu tả con người trong vẻ đẹp tài hoa nghệ sĩ. Hình tượng ông lái đò trong tùy bút “Người lái đò Sông Đà” là một minh chứng cho phong cách sáng tác của Nguyễn Tuân. Đây được xem là một tuyệt bút trong sự nghiệp văn chương của ông.

Tác phẩm là kết quả của chuyến đi Tây Bắc của Nguyễn Tuân để kiếm tìm “chất vàng thử lửa của thiên nhiên Tây Bắc” và “chất vàng mười đã qua thử lửa” của con người nơi đây. Không phải ngẫu nhiên mà Nguyễn Tuân đặt tên cho tác phẩm của mình là “Người lái đò sông Đà” trong khi đang dựng lên cảnh con sông hung bạo, dữ dội nhưng đầy chất trữ tình mà bởi lẽ ông muốn tôn vinh hình ảnh con người lao động với sự tài hoa trong công việc của mình. Ông cũng quan niệm rằng: “Lên Tây Bắc là để đi tìm cái thứ vàng mười của màu sắc sông núi và nhất là cái thứ vàng mười mang sẵn trong tâm trí tất cả những con người đang nhiệt tình gắn bó với công cuộc xây dựng cho Tây Bắc thêm sáng sủa, tươi vui và bền vững”. Ấy vậy mà hình tượng người lái đò mưu sinh trên sông một cách đầy khâm phục.

Người lái đò hiện lên với ngoại hình của tuổi bảy mươi “đầu tóc bạc trắng” nhưng thân hình ông vẫn “đẹp như một pho tượng tạc bằng đá cẩm thạch” cùng cặp mắt tinh anh, nhãn lực nhìn xa vọi vọi. “Tay ông lêu nghêu như cái sào, chân ông khuỳnh khuỳnh như kẹp lấy một cuống lái trong tưởng tượng, giọng nói ào ào như thác lũ sông Đà, nhãn giới vọi vọi như nhìn về một bên xa nào đó,...”. Trên ngực ông còn hiện lên một số “củ nâu” thương tích mà Nguyễn Tuân cho đó là “thứ Huân chương lao động trên miền sông nước”. ác lũ sông Đà, nhãn giới vọi vọi như nhìn về một bên xa nào đó,...”. Ông lái đò hiện lên là một người giàu trải nghiệm, ông

hiếu sông Đà như hiếu chính mình, nhớ tỉ mỉ như đóng đanh vào tất cả những luồng nước của những con thác hiểm trở. Hai vẻ đẹp nổi bật của người lái đò chính là vẻ đẹp của một người nghệ sĩ tài hoa hăng say trong lao động, là bậc thầy trong nghệ thuật chèo đò ngày ngày viết nên những bản trường ca bất tận về công cuộc lao động không ngừng nghỉ. Song còn được coi là một chiến binh dũng cảm trên chiến trường sông nước, ngày ngày chiến đấu giành giật miếng cơm manh áo. Dù công việc vất vả và nguy hiểm như thế nhưng ông vẫn luôn hăng say, vẫn đam mê công việc lao động, đam mê mạo hiểm, thích được thử cảm giác mạnh. Bên cạnh đó, ông còn là người rất dũng cảm, có tâm hồn tươi trẻ, sôi động, bản tính hiếu chiến, đam mê khám phá, chinh phục gian nan thử thách, chẳng bao giờ lùi bước.

Để làm nổi bật sự tài hoa trong lao động của ông lái đò, Nguyễn Tuân đã đi sâu vào miêu tả người lái đò trong cảnh vượt thác. Nhà văn gọi đây là cuộc chiến đấu gian lao của người lái đò trên chiến trường sông Đà, trên một quãng thủy chiến ở mặt trận sông Đà. Đó chính là cuộc vượt thác đầy nguy hiểm chết người, diễn ra nhiều hồi, nhiều đợt như một trận đánh mà đôi phương đã hiện ra diện mạo và tâm địa của kẻ thù số một. Ông xung trận với khí thế nghênh chiến kẻ thù “thạch trận vừa bày xong thì cái thuyền vụt tới”. Trùng vi thứ nhất, sông Đà mai phục “bốn cửa tử, một cửa sinh nằm lập lờ phía tả ngạn sông”. Hàng tiền vệ, có hai hòn canh một cửa đã trông như là sơ hở, thực chất chúng đóng vai trò dụ chiếc thuyền vào tuyến giữa. Vừa vào trận địa, chúng tấn công chiếc thuyền tới tấp “mặt nước hò vang dậy quanh mình, ùa vào mà bẻ gãy cán chèo vỡ khí trên cánh tay mình...”, “Nước bám lấy thuyền như đô vật túm thắt lưng ông đò đòi lật ngửa mình ra giữa trận nước vang trời thanh la náo bạt”. Nguyễn Tuân đã miêu tả hình ảnh người lái đò điều khiển chiếc thuyền cứ như người nghệ sĩ đang kéo đàn violong. Mặc dù bị đánh những đòn rất hiểm “hai chân ông vẫn kẹp lấy cuống lái” và mặt méo bệch đi vì đau đớn nhưng ông vẫn sắc lạnh, tỉnh táo, đưa con thuyền thoát khỏi nguy hiểm của con thủy quái. Để làm nổi bật hình tượng và vẻ đẹp của người lái đò, nhà văn đã sáng tạo một đoạn

văn đầy không khí trận mạc, đã tưởng tượng ra cuộc chiến đấu ác liệt giữa người lái đò với con sông đầy nham hiểm và xảo quyệt.

Sang đến trùng vây thứ hai độ khó càng tăng lên, sông Đà đã bố trí nhiều cửa tử hơn để đánh lừa con thuyền bất cứ lúc nào, duy nhất chỉ có cửa sinh lệch ở phía hữu ngạn sông. Bọn tướng đá đứng khiêu khích ngay giữa cửa vào, dựng đứng thành cửa ải. Ông lái đò vẫn không một phút nghỉ tay, bắt đầu vượt thác bằng cách “ghì cương lái, miết một đường chéo về phía cửa đá”. Tại trận chiến đánh giáp lá cà này, chúng quyết sinh quyết tử với ông lái đò. Khi chiếc thuyền đã vượt qua, bọn sóng nước cửa tử “vẫn không ngớt khiêu khích, mặc dầu cái thằng đá tướng đứng chiến ở cửa vào đã tiu nghiu cái mặt xanh lè thất vọng”. Có được chiến thắng đó là nhờ sự dũng cảm, ý chí quyết tâm vượt qua những thử thách khốc liệt của cuộc sống và thứ hai là chiến thắng của tài trí con người, của sự hiểu biết và kinh nghiệm của những người đã nhiều năm gắn bó với nghề sông nước. Nguyễn Tuân đã bày tỏ sự ngưỡng mộ trước sự dũng cảm của ông lái đò khi đối mặt với nguy hiểm một cách đầy chân thực.

Bị thua ông đò ở hai lần giao tranh trước, trong trùng vi thứ ba, dòng thác càng trở nên điên cuồng, dữ dội. Chính giữa ranh giới của sự sống và cái chết, người đọc càng thấy tài nghệ chèo đò vượt thác của ông lái thật tuyệt vời. Ông cứ “phóng thẳng thuyền, chọc thủng cửa giữa... vút qua cổng đá”, “vút, vút, cửa ngoài, cửa trong, lại cửa trong cùng, thuyền như một mũi tên tre xuyên nhanh qua hơi nước, vừa xuyên vừa tự động lái được lượn được”... để rồi chiến thắng vinh quang. Câu văn “thế là hết thác” như một tiếng thở phào nhẹ nhõm khi ông lái đã bỏ lại hết những thác ghềnh ở phía sau lưng. Một loạt các động từ lại được Nguyễn Tuân huy động để miêu tả cách đánh của ông đò: Phóng, chọc thủng, xuyên qua, xuyên nhanh, lái được, lượn được... sự thần tốc trong cách đánh và cách đánh nhanh thắng nhanh đã giúp người lái đò vượt trùng vi đầy phi thường. Từ cuộc chiến đấu ác liệt với thác dữ sông Đà, từ sự bình dị của những người lái đò sau chiến thắng, có thể thấy Nguyễn

Tuân đã khẳng định ngợi ca về vẻ đẹp của những người lao động bình thường, âm thầm giản dị nhưng đã và đang làm nên những kỳ tích lớn lao trong cuộc chiến với thiên nhiên hung dữ.

Qua cảnh vượt thác sông Đà của người lái đò ta thấy được nghệ thuật miêu tả nhân vật của Nguyễn Tuân rất tài hoa. Nhà văn lược bỏ hầu hết các chi tiết về đời tư của ông lái đò, cô lái đò để đi sâu khắc họa ngoại hình, hành động của nhân vật. Một loạt các hình ảnh nhân hóa, liên tưởng, các kiến thức về điện ảnh, quân sự... được nhà văn vận dụng một cách tài tình, độc đáo để làm nổi bật lên sự tài hoa trong công việc của người lái đò. Nếu như khi xây dựng nhân vật Huấn Cao, Nguyễn Tuân sử dụng tri thức nghệ thuật thì xây dựng nhân vật ông lái đò nhà văn lại vận dụng nhiều vốn tri thức đời sống. Nếu như “Chữ người tử tù” ca ngợi cái đẹp của tài hoa, khí phách và thiên lương, qua đó phủ nhận thực tại phàm tục của xã hội thực dân phong kiến trước Cách mạng thì “Người lái đò sông Đà” lại ca ngợi con sông Đà và người lái đò sông Đà, bày tỏ niềm yêu mến thiết tha thiên nhiên đất nước, niềm tin yêu cuộc sống mới, con người mới.

“Tùy bút Người lái đò sông Đà là vẻ đẹp và sức sống của Tây Bắc, con người Tây Bắc được tái hiện bằng một tấm lòng, một tài năng rất Nguyễn Tuân.” Quả thật như vậy, qua việc khắc họa thành công hình tượng dũng cảm, tài hoa trong công việc mưu sinh của người lái đò, ta thấy được phần nào sự sáng tạo độc đáo trong nghệ thuật của ông. Đồng thời đây cũng là sự mến mộ, khâm phục của Nguyễn Tuân đối với những con người lao động trong công cuộc xây dựng đất nước, họ là những người quả cảm, đầy tài hoa, hăng say trong công việc của mình.